

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XII 2013 nr 1 (22)

Ks. LESZEK ROJOWSKI

SOBÓR WATYKAŃSKI II A PARAFIALNE RADY DUSZPASTERSKIE

11 października 2012 r. w Kościele został uroczystie zainaugurowany Rok Wiary. Wybór tej daty spowodowany był przypadającą 50. rocznicą otwarcia Soboru Watykańskiego II. W liście apostolskim *Porta fidei* zapowiadającym Rok Wiary papież Benedykt XVI wyraził przekonanie, że będzie to dobra okazja, aby zrozumieć teksty pozostawione przez ojców soborowych, które ze względu na ich wielką wartość i aktualność, domagają się należytego odczytywania, poznawania i przyswajania. Zdaniem papieża przyjęcie i właściwe odczytanie nauczania ostatniego Soboru może dopomóc w zawsze potrzebnej odnowie Kościoła¹.

W Kościele w Polsce przeżywanie Roku Wiary wpisuje się w trzeci etap trzyletniego programu duszpasterskiego: *Kościół domem i szkołą komunii*. W obecnym roku, przebiegającym pod hasłem: *Być solą ziemi*, Kościół w naszej ojczyźnie podejmuje działania, których celem jest m.in. wzmocnienie struktur komunijnych we wspólnotach parafialnych, tak by tworzący je parafianie mogli wraz z duchowieństwem stać się ludźmi współodpowiedzialnymi za przekaz wiary². Jedną

¹ BENEDYKT XVI. *List apostolski w formie «motu proprio» Porta Fidei, w którym zostaje ogłoszony Rok Wiary*. „L'Osservatore Romano” 33:2012 nr 12 s. 5 (5). Wskazując na wartość i aktualność Soboru, Benedykt XVI powołał się na swojego poprzednika. Por. JAN PAWEŁ II. *List apostolski Novo millennio ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000* (6.01.2001) (dalej skrót: NMI). „L'Osservatore Romano” 22:2001 nr 2 (57).

² S. GĄDECKI. *Słowo wstępne*. W: KOMISJA DUSZPASTERSTWA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI. *Być solą ziemi. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2012 s. 10.

z inicjatyw służących realizacji zamierzonych celów będzie I Krajowy Kongres Parafialnych Rad Duszpasterskich, który odbędzie się w Licheniu w dniach 14-15 września 2013 r.

Niniejsze opracowania może stanowić przyczynek dla umocnienia i ożywienia parafialnych rad duszpasterskich (dalej skrót: PRD) w Kościele w Polsce przez ukazanie koncepcji „rady parafialnej” w pracach przedsoborowych i w trakcie trwania Soboru oraz analizę najważniejszych tekstów soborowych, będących zasadniczym punktem odniesienia dla powstających po Soborze pierwszych tego typu struktur. W związku z tym plan obecnego artykułu przedstawia się następująco: 1. „Rada parafialna” w pracach przygotowawczych Soboru; 2. „Rada parafialna” podczas obrad soborowych; 3. Najważniejsze teksty soborowe dla PRD; 4. Inspiracje płynące z nauczania soborowego dla ożywienia PRD.

1. „RADA PARAFIALNA” W SCHEMATACH DOKUMENTÓW SOBOROWYCH

Na żadnym etapie prac związanych z przygotowaniem Soboru Watykańskiego II, z wypracowaniem schematów jego dokumentów, jak i w przyjętych potem dokumentach końcowych nie pojawiło się ani razu sformułowanie „parafialna rada duszpasterska”. Przywołano natomiast i podjęto prace nad organizmem o nazwie „rada parafialna”, które zasługują na poświęcenie im baczniejszej uwagi.

25 stycznia 1959 r., w rzymskiej bazylice św. Pawła za Murami, papież Jan XXIII ogłosił oficjalnie zamiar zwołania nowego soboru powszechnego. Kilka miesięcy później rozpoczęły się formalnie prace nad jego przygotowaniem. Zostały one podzielone na dwa okresy: przedprzygotowawczy (17.05.1959–5.06.1960) i przygotowawczy (5.06.1960–czerwiec 1962)³. Ustanowiona przez Jana XXIII Komisja Przedprzygotowawcza skierowała do biskupów, Kongregacji Kurii Rzymskiej, przełożonych generalnych zakonów, uniwersytetów katolickich i wydziałów teologicznych pismo w celu zebrania głosów, sugestii i opinii co do problemów, którymi winien zająć się Sobór. Pośród niezwykle obfitego materiału, który trafił do Komisji, znalazły się także propozycje dotyczące większego udziału świeckich w tym, co dotyczy parafii jako całości, a zwłaszcza współpracy z duchownymi, również za pośrednictwem form instytucjonalnych⁴. Pojawiły się również głosy, w których

³ A. MICHALIK. *Odkryć Sobór. Szkic historyczno-teologiczny Soboru Watykańskiego II*. Tarnów 2006 s. 20–21.

⁴ Na uwagę zasługują m.in. propozycje pochodzące od biskupa pomocniczego Monachium J. Neuhäslera: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando*. Series I (antepreparatoria). Typis Polyglottis Vaticanis 1960–1962 II. I s. 706; od bp. M. Pothanamuzhi z Indii: *Tamże*. Series I. II. IV s. 151; od biskupa Utrechtu B.J. Alfrinka: *Tamże*. Series I. II. II s. 512.

odwołano się do struktury o nazwie „rada parafialna”⁵. Dla przykładu można przywołać dwie propozycje. Pierwsza pochodziła od wikariusza generalnego Asumpcjonistów A. Colette, który proponował stworzenie konkretnych i zorganizowanych możliwości dla zabierania głosu przez świeckich w parafii. Jego zdaniem strukturą, która mogłaby realizować taki cel, jest właśnie rada parafialna. Należeliby do niej odpowiedni świeccy, których głos byłby głosem doradczym, zaś zadania rady nie powinny ograniczać się tylko do spraw ekonomicznych⁶. O radzie parafialnej wypowiedział się także – choć nieco ogólniej – opat Kongregacji Benedyktynów austriackich, Maurus Riha. Wskazał on, że byłoby rzeczą właściwą, aby w rozporządzeniach odnoszących się do świeckich określono, co można im powierzyć jako członkom rady parafialnej wspierającej proboszcza⁷.

W okresie przygotowawczym Soboru koncepcja rady parafialnej pojawiła się w pracach związanych z przygotowaniem dekretu *Christus Dominus* o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. W dwóch kolejnych redakcjach tego dekretu zostały przedłożone dwa różne teksty traktujące o niej. Pierwszy z nich znalazł się w schemacie *Praecipua de animarum cura quaestiones* przyjętym na zakończenie sesji odbytej w dniach 5–13 lutego 1962 r.⁸ W paragrafie 36 artykułu 4, poświęconego normom praktycznym, wyrażone jest życzenie, aby biskup diecezjalny zalecił proboszczom, by dla wzrostu jedności, poczucia i miłości Kościoła oraz parafii, utworzyli w swoich wspólnotach radę parafialną. Taka rada, złożona z proboszcza, wikariuszy parafialnych, przełożonych zgromadzeń zakonnych działających w parafii, a także prezesów Akcji Katolickiej i innych ważnych dzieł prowadzonych przez wiernych świeckich, byłaby obdarzona głosem doradczym, a jej zadaniem byłoby pomagać proboszczowi w tym wszystkim, co dotyczy, wzbudzania oraz porządkowania działań uzupełniających w parafii⁹, spraw ekonomicznych i wspól-

⁵ Warto tutaj zauważyć, że struktura o tej nazwie funkcjonowała m.in. w przedsoborowym Kościele w Polsce. Została ona powołana do życia 7 września 1947 r. przez Konferencję Episkopatu Polski jako forma, poprzez którą wierni świeccy brali udział w administracji mienia kościelnego w parafiach. Z uprawnień rady parafialnej wyjęte były sprawy należące do „urzędu duszpasterskiego”, czyli kwestie związane z organizacją i realizacją życia duszpasterskiego i religijnego w parafii. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Statut rad parafialnych* (7.09.1947). „Currenda” 1948 nr 1 s. 14–22. Tego typu rada parafialna odpowiadała w większości radzie fabryki kościoła określonej w *Kodeksie prawa kanonicznego* (dalej skrót: KPK) z 1917 r. (kan. 1183 § 1).

⁶ „Propterea condantur media ordinata quibus forum vox audiatur, v. g. in consiliis paroecialibus, quarum competentia non ad solas res pecuniaris coarctetur, laici idonei voce consultiva gaudeant”. *Acta et Documenta*. Series I. II. VIII s. 192.

⁷ „In iure communi laicorum affixentur quae laicis christianis committuntur [...] ut membris consilii paroecialis adiuvando parochum”. *Tamże*. Series I. II. VIII s. 40.

⁸ *Decreto sull'ufficio pastorale dei vescovi nella Chiesa*. W: *Dizionario del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo*. Red. S. Garofalo, T. Federici. Roma 1969 s. 238.

⁹ Trudno precyzyjnie określić, co oznacza wyrażenie „opera complementaria paroeciae”.

pracy apostołskiej, jak i ekonomicznej świeckich¹⁰. Schemat ten był następnie przedmiotem dyskusji Centralnej Komisji Przygotowawczej w dniu 3 maja 1962 r. i został jednogłośnie przyjęty¹¹.

W toku dalszych prac tekst o radzie parafialnej został na nowo zredagowany i przeniesiony do schematu zatytułowanego *De cura animarum*, do części poświęconej relacjom między biskupem a proboszczem oraz funkcjom i zadaniom proboszcza. Druga redakcja zawierała w stosunku do pierwszej kilka znaczących różnic. Przede wszystkim zadania rady zostały określone w sposób ogólny jako obejmujące sprawy parafialne. Ponadto, przy wymienianiu członków rady pominięto przełożonych zgromadzeń zakonnych zaangażowanych apostołsko w parafii; nie wspomina się w niej także nic o głosie doradczym, jako sposobie wspierania proboszcza¹². Tak zredagowany tekst trafił pod obrady komisji soborowych.

2. „RADA PARAFIALNA” PODCZAS OBRAD SOBOROWYCH

Po rozpoczęciu Soboru podjęto dalsze prace nad schematem *De cura animarum* wraz ze znajdującym się w nim fragmentem o radzie parafialnej. W dniu 31 stycznia 1963 r. Komisja Koordynacyjna podjęła decyzję o przekazaniu niektórych części tegoż schematu do prac związanych z przyszłą redakcją nowego *Kodeksu prawa kanonicznego*, innych zaś do jakiegoś dyrektorium czy instrukcji duszpasterskiej¹³. Wśród rozdziałów i punktów, które nie zostały skierowane do dalszych prac w komisjach i dyskusji w auli soborowej, znalazł się także fragment dotyczący rady parafialnej. Umieszczono go w jednym z siedmiu *Dodatków*, w tej wersji, która była zredagowana dla schematu *De cura animarum*¹⁴.

¹⁰ „Parochis suis commendet Episcopus ut at unitatem, sensum et amorem Ecclesiae paroeciaque fovendum, constituent cum vicariis cooperatoribus, superioribus religiosorum opera in paroecia novantium et praesidibus Actionis Catholicae et praecipuorum operum laicalium Consilium Paroeciale, cuius erit parochum voto tamtum consultivo adiuvere in iis quae ad opera complementaria paroeciae, ad res oeconomicas, atque ad apostolicam et oeconomicam cooperationem fidelium excitandum et ordinandum praestent”. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando*. Series II (praeparatoria). Typis Polyglottis Vaticanis 1960-1969 III. I. s. 316.

¹¹ *Tamże*. Series II. II. III. s. 712–723.

¹² „[Consilium paroeciae]. Quotiescumque rerum adiuncta id requirere videntur, parochus Consilium cogat, ex praesidibus constans sodalitorum paroecialium, cui intersint vicarii cooperatores, eique praesit, ut fraterne collata opera, utiliora incepta perpendantatque et effectum deducant, quae ad paroeciam spectant”. *Schemata Constitutionum et Decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seliguntur*. Series III. Typis Polyglottis Vaticanis 1962 s. 119.

¹³ Por. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*. T. 3. Typis Polyglottis Vaticanis 1970–1978 II s. 67–69.

¹⁴ *Tamże*. II. IV s. 803. Tekst o radzie parafialnej znajduje się w czwartym dodatku (nr 34) zatytułowanym *De pastoralis parochum officio*.

Sytuacja ta nie uległa zmianie po kolejnym zarządzeniu Komisji Koordynacyjnej, zgodnie z którym dla dalszych prac nad dekretem o pasterskich zadaniach biskupów wybrano ze schematu *De cura animarum* tylko najbardziej znaczące kwestie¹⁵. Realizacja tego zarządzenia doprowadziła do wypracowania jednego schematu *De pastoralibus Episcoporum munera in Ecclesia*¹⁶. Ponieważ to, co odnosiło się do rady parafialnej już wcześniej zostało umieszczone w jednym z dodatków, dlatego nie budzi zdziwienia fakt, że fragment ten nie wszedł do nowego schematu, który miał być dyskutowany i głosowany w auli soborowej.

Przybliżona pokrótce problematyka i koncepcja rady parafialnej w różnych fazach Soboru pozwala na sformułowanie kilku spostrzeżeń. Nade wszystko jest sprawą interesującą, że w pracach soborowych pojawiła się struktura parafialna o takiej nazwie, która wносиła pewne elementy nowości w organizację duszpasterstwa na poziomie wspólnoty parafialnej. Nowość ta ujawniła się przede wszystkim w większej różnorodności członków rady oraz w szerokim zakresie jej aktywności, która nie została ograniczona jedynie do spraw ekonomicznego wspierania proboszcza. Z drugiej strony ten znacznie szerszy zakres działania rady nie został szczegółowo określony, co utrudnia doprecyzowanie jej zadań, a tym samym nie pozwala dokładnie określić jej natury. Może dlatego właśnie struktura ta nie została nazwana w schematach roboczych „duszpasterską”, jak to miało miejsce w przypadku diecezjalnej rady duszpasterskiej¹⁷, lecz posłużono się ogólniejszym określeniem „rada parafialna”. W pierwszej redakcji tekstu o radzie parafialnej stwierdzono, że posiada ona głos doradczy, natomiast w drugiej redakcji opuszczono to sformułowanie. Podsumowując te uwagi, można zauważyć, że kształt nadany radzie parafialnej, zwłaszcza w pierwszej redakcji tekstu, posiada, obok oczywistych różnic, pewne podobieństwa do koncepcji PRD ukształtowanej w kan. 536 *Kodeksu prawa kanonicznego*.

3. NAJWAŻNIEJSZE TEKSTY SOBOROWE DLA PARAFIALNYCH RAD DUSZPASTERSKICH

Zanim zostaną wskazane wybrane wypowiedzi Soboru, które można łączyć z PRD, należy najpierw podkreślić wagę i znaczenie całej nauki soborowej w odniesieniu do odnowionego rozumienia Kościoła, roli poszczególnych wiernych oraz kwestii współodpowiedzialności wszystkich za jego życie i misję. Zwłaszcza konstytucja *Lumen gentium* ukazała Kościół jako wielką wspólnotę zjednoczoną z Bogiem

¹⁵ Tamże. III. II s. 45.

¹⁶ H. MUSZYŃSKI. *Wprowadzenie do Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekry, deklaracje*. Poznań 2002 s. 211.

¹⁷ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus* (28.10.1965) (dalej skrót: DB). W: *Sobór Watykański II*. (27).

w Trójcy Jedynym, z którego to zjednoczenia wypływają głębokie i wielorakie więzi pomiędzy wszystkimi ochrzczonymi. Eklezjologia tej konstytucji uwypukliła szczególnie niezwykle bogatą biblijnie i teologicznie koncepcją Kościoła jako Ludu Bożego. Nazwa ta podkreśla wspólną rzeczywistość sakramentalną członków Kościoła, ich jednakową godność, którą zostali obdarzeni w sakramencie chrztu, jak też dzieloną przez wszystkich odpowiedzialność za posłannictwo Kościoła. Koncepcja Ludu Bożego w sposób bardzo przejrzysty pokazuje, że Kościół to nie tylko duchowni, lecz także wierni świeccy i osoby życia konsekrowanego. Wielość powołań w Kościele i szczególna rola, jaką z woli Bożej mają w nim jego pastarze, nie sprzeciwia się temu, że „co do godności i wspólnego wszystkim wiernym działania na rzecz budowania Ciała Chrystusa, panuje wśród wszystkich prawdziwa równość”¹⁸. Rozróżnienia, które istnieją w Kościele, niosą ze sobą jedność, wynikającą ze ścisłej więzi, jaka istnieje pomiędzy wierzącymi. Wszyscy też, choć każdy we właściwy sobie sposób, uczestniczą w potrójnej misji Chrystusa: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Sobór wskazał, że Kościoła nie można postrzegać jako wspólnoty, w której tylko jeden stan stanowi aktywny podmiot, a inni są odbiorcami przyjmującymi bierną postawę. W konstytucji *Lumen gentium* czytamy: „Wyświęceni pastarze zdają sobie bowiem dobrze sprawę z tego, jak bardzo ludzie świeccy przyczyniają się do dobra Kościoła; wiedzą, iż nie po to zostali ustanowieni przez Chrystusa, aby wziąć na samych siebie całe zbawcze posłannictwo Chrystusa w stosunku do świata”¹⁹. Każdy ochrzczony wezwany jest do zaangażowania i czynnego uczestnictwa w misji Kościoła. Ojcowie soborowi podkreślili to dobitnie w *Dekrecie o apostołstwie świeckich*, stwierdzając, że kto „nie działa według swej miary dla wzrostu ciała [Kościoła – L.R.], nie jest pożyteczny ani dla Kościoła ani dla siebie”²⁰. W tym samym dokumencie znajdujemy inne, nie mniej wyraziste słowa: „We wspólnotach kościelnych działalność ich [świeckich – L.R.] jest do tego stopnia konieczna, że bez niej samo apostołstwo pasterzy nie może zazwyczaj być w pełni skuteczne”²¹.

Te ważne konsekwencje wynikały nie tylko z rozumienia Kościoła jako Ludu Bożego, ale i innych obrazów, i określeń, którymi posłużył się Sobór, aby ukazać bogactwo tajemnicy Kościoła. Należą do nich choćby tak znane pojęcia, jak Mistyczne Ciało Chrystusa, Oblubienica Świątynia Ducha Świętego²² czy pojęcie „communio” rozpoznane w okresie posoborowym jako centralna i podstawowa

¹⁸ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964) (dalej skrót: KK). W: *Sobór Watykański II.* (32).

¹⁹ KK 30.

²⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem* (18.11.1965) (dalej skrót: DA). W: *Sobór Watykański II.* (2).

²¹ DA 10.

²² KK 6–8.

idea soborowej eklezjologii²³. Wypuklają one z jednej strony jedność Kościoła, wynikającą z jego zjednoczenia z Bogiem, które realizuje się szczególnie w słowie Bożym i sakramentach, a z drugiej ukazują różnorodność członków, ich współzależność, konieczność współdziałania, zaangażowania i aktywności oraz brania odpowiedzialności za realizację misji Kościoła. W świetle całości nauki soborowej o Kościele i roli poszczególnych wiernych, łatwiej zrozumieć znaczenie i wymowę poszczególnych wypowiedzi, które można odnieść do PRD.

a. Dekret *Christus Dominus*

Spśród tekstów soborowych mających duże znaczenie dla PRD na pierwszym miejscu należy wymienić to, co Sobór mówi na temat diecezjalnej rady duszpasterskiej w *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*²⁴. W części poświęconej współpracownikom biskupa diecezjalnego w posłudze duszpasterskiej stwierdzono: „Jest bardzo pożądaną, aby w każdej diecezji ustanowiono specjalną radę duszpasterską, której przewodziłby biskup diecezjalny i w której uczestniczyliby specjalnie dobrani duchowni, zakonnicy i świeccy. Zadaniem tej rady będzie badanie i rozważanie tego wszystkiego, co odnosi się do działalności duszpasterskiej, oraz wyciąganie z tego praktycznych wniosków”²⁵.

Utworzenie diecezjalnej rady duszpasterskiej pozostawione jest decyzji biskupa diecezjalnego. Użyte w tekście sformułowanie „jest bardzo pożądaną” podkreśla jednak wyraźnie, że Sobór sprzyja jej utworzeniu i mocno je zaleca. Jest ona nazwana „duszpasterską”, przez co wskazuje się, że wspiera biskupa w tym, co odnosi się do spraw duszpasterskich, a nie ekonomicznych czy personalnych²⁶.

Przewodniczenie radzie pozostawione jest biskupowi diecezjalnemu, który zwołuje jej posiedzenia i osobiście im przewodniczy. Do rady należą trzy kategorie członków: duchowni, zakonnicy i świeccy. Ich wybór przynależy do biskupa diecezjalnego, choć w tekście nie zostało to wyraźnie wskazane. Członkowie rady

²³ JAN PAWEŁ II. *Adhortacja posynodalna Christifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II* (30.12.1988) (dalej skrót: ChL). „L'Osservatore Romano” 9:1988 nr 12 s. 9-24 (19). Papież powołuje się tutaj na stwierdzenia Nadzwyczajnego Synodu Biskupów z 1985 r.

²⁴ Według Papieskiej Komisji ds. Autentycznej Interpretacji *Kodeksu prawa kanonicznego* fragment DB 27 jest jedynym źródłem soborowym dla kan. 536 KPK, poświęconego PRD. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDO. *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP.II promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*. Libreria Editrice Vaticana 1989 s. 152.

²⁵ DB 27.

²⁶ Trudniej natomiast określić, dlaczego radę nazwano „specjalną” (łac. peculiare). Być może dlatego, że wcześniej Sobór odwoływał się ogólnie do innych rad wspierających biskupa w zarządzaniu diecezją.

mają być „specjalnie dobrani”, przez co podkreśla się wagę wyboru odpowiednich osób. Wybierając ich, biskup winien wziąć pod uwagę zadania, jakie będą mieli do spełnienia, a także uwzględnić diecezjalny charakter rady poprzez dobranie osób pochodzących z różnych części i różnych warunków występujących w diecezji.

Sobór określa aktywność członków tego gremium przy pomocy trzech czasowników. Pierwsze dwa: „badanie i rozważanie”, dotyczą fazy poszukiwania, analizowania i oceniania problemów, zjawisk, sytuacji, działań; natomiast trzeci: „wyciąganie praktycznych wniosków” odnosi się do etapu przedkładania biskupowi konkretnych opinii, sugestii i propozycji. W świetle tak sformułowanych zadań widać wyraźnie, że rada nie jest strukturą wykonawczą, która z natury uczestniczyłaby w zarządzaniu diecezją lub w realizacji konkretnych przedsięwzięć w diecezji.

Należy także zauważyć, że choć w analizowanym fragmencie Sobór nie posługuje się wyrażeniem „głos doradczy”, aby określić, jaki charakter będzie miało to, co zostanie wypracowane na spotkaniach rady, to jednak kwestia ta nie budzi żadnych wątpliwości. Biskup, któremu powierzona jest troska o Kościół partykularny pod zwierzchnictwem papieża, posiada pełnię władzy zwyczajnej, własnej i bezpośredniej. Dlatego diecezjalna rada duszpasterska, będąca ważnym i użytecznym organizmem studyjnym dla badania tego, co dotyczy działalności duszpasterskiej, wyraża swój głos i opinię, zaś podejmowanie decyzji przynależy zawsze do biskupa.

Wypowiedź Soboru na temat diecezjalnej rady duszpasterskiej i zawarta w niej zdecydowana zachęta do jej powoływania miała mocny wpływ na powstawanie takich struktur w Kościołach partykularnych. Co więcej, jak zauważono już wcześniej, przyczyniła się ona do rozpoczęcia spontanicznego procesu tworzenia podobnych organizmów na poziomie parafialnym. Na proces ten oddziaływały również bodźce pochodzące z innych tekstów soborowych.

b. Inne ważniejsze teksty soborowe

Jednym z kilku ważniejszych tekstów jest fragment pochodzący z IV rozdziału konstytucji *Lumen gentium*. Podejmując temat wzajemnych relacji duchownych i świeckich w Kościele, Sobór stwierdza: „Zgodnie z posiadaną wiedzą, kompetencją i autorytetem [wierni świeccy – L.R.] mają możliwość, a niekiedy nawet obowiązek, ujawniania swego zdania w sprawach, które dotyczą dobra Kościoła. Powinno się to odbywać, jeśli zachodzi potrzeba, za pośrednictwem instytucji ustanowionych w tym celu przez Kościół, zawsze w prawdzie, z odwagą i roztropnością, z szacunkiem i miłością wobec tych, którzy ze względu na swe święte posłannictwo reprezentują Chrystusa”²⁷. Mamy tutaj jasne stwierdzenie, które potwierdza

²⁷ KK 37.

prawo i obowiązek wiernych świeckich do wyrażania opinii w Kościele. Ich zdanie powinno wybrzmieć w sprawach odnoszących się do „dobra Kościoła”. Sobór posługuje się bardzo szerokim określeniem, w którym zawierają się różne sytuacje odnoszące się zarówno do życia i działań podejmowanych we wspólnotach diecezjalnych i parafialnych, jak i do przedsięwzięć, poprzez które Kościół jest obecny i oddziałuje na świat. Wierni świeccy powinni wyrażać swoje zdanie w tych sprawach w dwojaki sposób: indywidualnie albo – na co Sobór kładzie większy nacisk – za pośrednictwem konkretnych struktur w Kościele. Choć w przywołanym tekście nie ma wymienionej żadnej konkretnej struktury, tym niemniej można stwierdzić, że jedną z takich instytucji jest posoborowa PRD. Zarówno oficjalne dokumenty Kościoła, jak i autorzy podejmujący jej problematykę, przywołują ten fragment, aby pokazać zakorzenienie rady w nauczaniu soborowym²⁸.

Odnosząc sformułowania z KK 37 do PRD należy równocześnie wskazać na kwestię, która może rodzić pewne pytania, a nawet budzić wątpliwości. Czy „doradzanie” w Kościele, realizowane przez członków PRD, jest oparte jedynie na „wiedzy, kompetencji i autorytecie”, o których jest mowa w tekście konstytucji soborowej? Czy wierni przynależący do takiej struktury mogą i powinni zabierać głos dlatego, że mają wiedzę, umiejętności, dzięki którym potrafią wiele wniesić do spraw związanych z organizowaniem duszpasterstwa, rozeznawaniem sytuacji i planowaniem odpowiednich działań? Odpowiadając na te pytania, należy zauważyć, że wymienione przymioty są bardzo przydatne w praktycznej działalności PRD, ale udziału świeckich w tej strukturze parafialnej nie można oprzeć tylko na takim kryterium. Zasadniczym bowiem powodem uczestniczenia wiernych świeckich, ale także osób konsekrowanych w PRD jest fakt bycia członkami Kościoła. Prawo i obowiązek wyrażania przez wiernych swojego zdania w sprawach dobra, rozwoju i realizacji misji Kościoła wynika pierwszorzędnie z sakramentu chrztu, a nie z faktu bycia ekspertem czy znawcą w jakiejś dziedzinie.

Dwa kolejne teksty zasługujące na przywołanie pochodzą z *Dekretu o apostołstwie świeckich*. Najpierw warto zwrócić uwagę na fragment nauczania soborowego, w którym pojawia się określenie „rady” dla wskazania instrumentu wspierającego działalność apostołską Kościoła. W numerze 26 dekretu stwierdzono: „W diecezjach, o ile to możliwe, niech istnieją rady, które będą wspierać działalność apostołską Kościoła czy to na polu ewangelizacji i uświęcania, czy to na terenie charytatywnym i społecznym oraz w innych działaniach przy zgodnej współpracy kapłanów i zakonników ze świeckimi. Takie rady będą mogły służyć wzajemnej

²⁸ M.in. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *List okólny Omnes christifideles o radach duszpasterskich* (25.01.1971). „Currenda” 128:1978 nr 1-4 s. 40; KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Wytuczne w sprawie parafialnych rad duszpasterskich* (18.11.1975). „Currenda” 128:1978 nr 5-8 s. 153; W. DALTON. *Parish Councils or Parish Pastoral Councils?* „Studia Canonica” 22:1988 s. 171; M. ФАКА. *Podstawy prawne parafialnych rad duszpasterskich*. „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” 1987 nr 8 s. 238-239.

koordynacji różnych świeckich stowarzyszeń i inicjatyw, przy zachowaniu własnego charakteru każdego z nich oraz ich autonomii. Tego rodzaju rady powinny istnieć, jeśli to możliwe, także na terenie parafialnym, międzyparafialnym czy międzydiecezjalnym oraz na szczeblu narodowym i międzynarodowym²⁹. Patrząc z perspektywy czasu na przywołany tekst, należy zauważyć, że został on odebrany przez wielu jako jeden z wyraźniejszych impulsów dla powstawania po Soborze pierwszych PRD. Także i dziś wiele uregulowań prawnych tego organizmu parafialnego, ujętych w formę statutu czy regulaminu PRD, odwołuje się bezpośrednio do tekstu DA 26 jako źródła soborowego³⁰. Inni jednak uważają, że „rady”, o których się mówi w przywołanym tekście, są strukturami działającymi w obszarze apostołatu świeckich i dlatego bardziej odnoszą się do nich te wszystkie normy, które dotyczą życia stowarzyszeniowego w Kościele³¹. Choć to drugie stanowisko wydaje się słuszniejsze, nie zmienia to faktu, że tekst DA 26 jest wielokrotnie przywoływany dla ukazania soborowych korzeni PRD³². Wynika to przede wszystkim z użycia w nim terminu „rady”, a także z przywołanej tam zgodnej współpracy w ramach rady duchownych, zakonników i świeckich.

W *Dekrecie o apostołstwie świeckich* znajduje się także inny ciekawy i ważny tekst. Pochodzi on z części poświęconej różnym dziedzinom apostołstwa. Ojcowie soborowi podejmując tematykę zaangażowania wiernych świeckich w parafii, stwierdzili: „Niech świeccy przyzwyczajają się działać w parafii w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami, przedkładać wspólnocie kościelnej problemy własne i świata oraz sprawy dotyczące zbawienia, celem wspólnego ich omówienia i rozwiązania, a także w miarę sił brać udział we wszelkich inicjatywach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny³³. Także i ten fragment, podobnie jak poprzednie, nie zawiera żadnego bezpośredniego odwołania do PRD. Tym niemniej odwołuje się on do „wspólnego omówienia i rozwiązania” przez duchownych i świeckich wymienionych w nim problemów. Papież Jan Paweł II w adhortacji *Christifideles laici* stwierdził jednoznacznie, że ten właśnie postulat Soboru „winien być odpowiednio i systematycznie realizowany poprzez coraz szersze, mocniejsze i zdecydowane dowartościowanie parafialnych rad duszpasterskich³⁴. W ten sposób tekst soboro-

²⁹ DA 26.

³⁰ Dla zilustrowania wystarczy przywołać m.in. następujący zapis: „Parafialna Rada Duszpasterska (PRD) jest instytucją wyrosłą z postanowień i ducha II Soboru Watykańskiego (DA 10; 26)”. *Statut parafialnych rad duszpasterskich diecezji warszawsko-praskiej* (25.03.2011). Art. 1.1. <http://www.diecezja.waw.pl/2168>.

³¹ B. DAVID. *Les conseil dans la paroisse*. „Esprit et Vie” 95:1985 s. 593; R. Sobański nazywa rady, o których mówi DA 26 „radami świeckich”. R. SOBAŃSKI. *Uwagi o strukturze parafialnej rady duszpasterskiej*. „Ateneum kapłańskie” 81:1973 z. 1 s. 134–135.

³² M.in. R. KAMIŃSKI. *Rola parafialnych rad duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*. „Roczniki Teologiczne” 40:1993 z. 6 s. 93.

³³ DA 10.

³⁴ ChL 27.

wy został przez Magisterium Kościoła związany z PRD. Papież pokazał, że ogólne stwierdzenie soborowe mówiące o wspólnym omawianiu i rozwiązywaniu problemów duszpasterskich nie może pozostać teorią, ale musi mieć swoją realizację. PRD jest właściwą płaszczyzną do tego.

Na zakończenie tego punktu warto jeszcze wspomnieć dwa teksty soborowe. W dekrecie *Christus Dominus* ojcowie soborowi wskazują na jedną z powinności biskupa, jaką jest roztoczenie pasterskiej opieki nad wiernymi. Podejmując ją, powinni oni zapewnić swoim wiernym „odpowiedni dla nich udział w sprawach Kościoła, uznając ich obowiązek i prawo do czynnej współpracy przy budowaniu Mistycznego Ciała Chrystusa”³⁵. Ta ogólna dyrektywa znajduje zastosowanie w różnych sytuacjach życia i formach działania Kościoła zarówno na poziomie diecezjalnym, jak i parafialnym. Rady duszpasterskie: diecezjalna i parafialne, dają wiernym rzeczywistą możliwość udziału w sprawach Kościoła; są miejscem, w którym mogą oni realizować prawo i obowiązek aktywnego uczestniczenia w jego budowaniu.

Natomiast w *Dekrecie o posłudze i życiu prezbiterów* Sobór kieruje do kapłanów następującą zachętę: „Niech prezbiterzy szczerze uznają i wspierają godność świeckich i właściwy im udział w posłannictwie Kościoła [...]. Niech chętnie słuchają świeckich, rozpatrując po bratersku ich pragnienia i uznając ich doświadczenie i kompetencję na różnych polach ludzkiego działania, by razem z nimi mogli rozpoznawać znaki czasu”³⁶. Także i w tym ogólnym wezwaniu do wspierania świeckich i korzystania z ich pomocy możemy odnaleźć „ukrytą” PRD. Zwłaszcza postulat „chętnego słuchania świeckich” znajduje w niej jedną z form skutecznej realizacji.

4. INSPIRACJE PŁYNĄCE Z SOBOROWEGO NAUCZANIA DLA OŻYWIENIA PARAFIALNYCH RAD DUSZPASTERSKICH

Nieobecność tematyki PRD w dokumentach soborowych nie stoi w sprzeczności z poszukiwaniem w nauczaniu Soboru Watykańskiego II impulsów dla odnowy, umocnienia i ożywienia tych struktur. Skoro Sobór po wielokroć wskazywał i zdecydowanie wzywał wiernych do zaangażowania się i brania odpowiedzialności za Kościół, to PRD, będąca jedną z form realizacji tych postulatów, może i powinna czerpać z bogactwa soborowej nauki.

Inspiracje, które tutaj zostaną przedstawione, będą odnosić się do działających już rad duszpasterskich. Tym niemniej należy zauważyć, że z podkreślanych

³⁵ DB 16.

³⁶ SOBÓR WATYKAŃSKI II. *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów Presbyterorum ordinis* (7.12.1965) (dalej skrót: DP). W: *Sobór Watykański II*. (9).

przez Sobór zasad uczestnictwa, aktywności i odpowiedzialności za budowanie Kościoła i jego posłannictwo należy także wyprowadzić imperatyw tworzenia miejsc i struktur, w których owe zasady znajdą swoje urzeczywistnienie. Powołanie PRD jest zatem jedną z możliwych odpowiedzi na nauczanie Soboru. Także pojawienie się w jego pracach przygotowawczych koncepcji „rady parafialnej” można potraktować jako sygnał w tym kierunku.

Pierwszą inspirację warto zaczerpnąć z DB 27, z tekstu traktującego o diecezjalnej radzie duszpasterskiej. Jak wskazano wyżej, zawarte w tym fragmencie wskazania stanowiły ważny punkt odniesienia dla pierwszych PRD powstających w okresie posoborowym. Także i dzisiaj tekst ten *mutatis mutandis* można wykorzystać przede wszystkim w odniesieniu do sposobu działania PRD. Wypowiedź ta opisuje aktywność członków diecezjalnej rady duszpasterskiej jako „badanie i rozważanie tego wszystkiego, co odnosi się do działalności duszpasterskiej, oraz wyciąganie z tego praktycznych wniosków”. Także w łonie PRD można przyjąć podobny sposób pracy. Podkreśla on znaczenie uważnej analizy kontekstu działalności Kościoła i podejmowanych przedsięwzięć. Użyte terminy wskazują na konieczność unikania powierzchowności w podejściu do badanych problemów, gdyż stanowi ono duże zagrożenie w dzisiejszej sytuacji naznaczonej złożonością, wieloaspektowością i tempem dokonujących się przemian oraz łączonym z nim pośpiechem w wynajdywaniu nowych rozwiązań duszpasterskich i ich realizacji. Tymczasem PRD może i powinna być miejscem wspierania proboszcza poprzez spokojną i uważną refleksję nad aktualnym kształtem, organizacją i formami duszpasterstwa. Jej owocem jest pojawienie się sugestii umocnienia tego, co dobre i skuteczne, a skorygowania lub nawet rezygnacji z działań, które straciły rację bytu. W ten sposób rada przechodzi do etapu wypracowania praktycznych wniosków. Wskazania zawarte w DB 27 ukazują się jako dobra inspiracja dla dzisiejszych uregulowań diecezjalnych PRD, gdyż szczegółowiej opisują jej zadania, przedstawiane czasem bardzo ogólnie jako wspieranie proboszcza.

Także tekst z KK 37 stanowi ciekawy materiał do wykorzystania przy refleksji nad PRD, a zwłaszcza rolę, jaką odgrywają w tej strukturze wierni świeccy. We fragmencie tym zwraca się m.in. uwagę na ich wiedzę i kompetencję. Przymioty te w odniesieniu do członkostwa PRD mogą znaleźć swoje owocne wykorzystanie w takich przykładowych sprawach, jak: lepsze zrozumienie i opisanie trudności i problemów współczesnego człowieka (dzieci, młodzieży, rodziców, osób starszych i chorych), charakterystyka jego egzystencji i aktywności czy wykorzystanie współczesnych zdobyczy techniki w służbie ewangelizacji. Jeszcze ważniejsze są wiedza i rozeznanie świeckich wynikające z ich zaangażowania w sprawy Kościoła i świata. Przynależąc do PRD, będą oni wraz z proboszczem patrzyli w tym samym kierunku (prowadzenie ludzi do zjednoczenia z Bogiem i wzajemnej komunii), ale z innej strony, przez co wniosą nowe elementy do obrazu rzeczywistości i proponowanych działań. Z tej samej racji stanowią oni ogromną pomoc w weryfikacji

podejmowanych przedsięwzięć, gdyż z innej perspektywy widzą ich skuteczność albo jej brak. We fragmencie KK 37 wskazuje się, że ujawnianie przez wiernych swojego zdania powinno się dokonywać w prawdzie, z odwagą, roztropnością i szacunkiem dla duszpasterzy. Przy takim podejściu można liczyć na rzeczową dyskusję w ramach PRD, która nie unika spraw trudnych, odmiennego zdania i rozsądnej krytyki działań, które być może nie wnoszą już nic znaczącego w życie ludzi. Soborowy tekst wskazuje, że zabieranie przez świeckich głosu ma miejsce w sprawach, które dotyczą dobra Kościoła, co można jeszcze wzmocnić poprzez stwierdzenie, że w wyrażaniu opinii winna im towarzyszyć także miłość do Kościoła, która pozwoli znaleźć wspólnie dobre rozwiązania albo przyjąć ze zrozumieniem i akceptacją decyzję podjętą przez proboszcza.

Kolejna inspiracja pochodzi z DA 26. Pomimo kontrowersji związanych z tym fragmentem, fakt częstego przywołania go w statutach PRD pozwala na skorzystanie z treści w nim zawartych. Fragment ten, zachęcając do tworzenia „rad” w Kościele, wskazuje na wiele płaszczyzn ich aktywności. Wymienia pole ewangelizacji, uświęcania, działalność charytatywną i społeczną. Pokazanie tych obszarów w kontekście zadań PRD jest ważne, ponieważ czasami w mentalności i duchownych, i świeckich występuje znaczące ograniczenie aktywności rady do niektórych jedynie spraw. Dla przykładu można wskazać, że wbrew jednoznacznym uregulowaniom prawnym PRD działa w niektórych parafiach jedynie w obszarze wybranych spraw gospodarczo-ekonomicznych. Tymczasem ma ona pomagać w ożywianiu całej działalności duszpasterskiej³⁷, choć jej aktywność i odniesienie do różnych obszarów czy form tej działalności nie jest jednakowe.

Ciekawe impulsy, zwłaszcza dla proboszcza, przewodniczącego PRD czy też dla innych kapłanów będących jej członkami, pochodzą również z DP 9. W tekście tym znajduje się zachęta dla prezbiterów do słuchania świeckich. Umiejętność ta przynosi wiele korzyści. Najważniejszą z nich jest rzeczywiste poznanie zdania i opinii wiernych świeckich. Uważne ich słuchanie jest także znakiem uznania roli i wkładu, jaki wnoszą w działalność Kościoła; jest to również potwierdzenie, że ich zdanie jest cenione, poważnie rozważane i brane pod uwagę przy podejmowaniu ostatecznej decyzji. Czerpiąc inspirację płynącą z soborowej zachęty, czyni się znaczący krok ku temu, aby PRD nie była jedynie miejscem informowania jej członków o zamierzonych przez proboszcza działaniach, ale stanowiła organizm, dzięki któremu proboszcz, korzystając ze zdania wiernych, dochodzi do właściwych decyzji. Owocem chętnego słuchania świeckich jest także wspólne rozpoznawanie znaków czasu. Tutaj każdy z członków rady może wiele wnieść do trafnego rozeznania wezwań, jakie Bóg kieruje do konkretnej wspólnoty. Potwierdzają to słowa Jana Pawła II: „powinniśmy przyswajając sobie odwieczne zasady mądrości, która nie podważając bynajmniej autorytetu pasterzy zachęca ich do jak najszer-

³⁷ KPK (1983) kan. 536 § 1.

szej konsultacji z całym Ludem Bożym. Znamienna jest wskazówka, jakiej św. Benedykt udziela opatowi, zalecając mu, aby zasięgał rady także u najmłodszych: «Często Pan objawia komuś młodszemu, co jest najlepsze». Zaś św. Paulin z Noli wzywa: «Wysłuchujmy się w słowa wychodzące z ust wszystkich wiernych, bo w każdym z nich tchnie Duch Boży»³⁸.

ZAKOŃCZENIE

Motywy opracowania powyższego artykułu była próba odpowiedzi na niektóre wyzwania płynące z przeżywanego w Kościele Roku Wiary i powiązanej z nim zachęty do ciągłego poznawania dokumentów Soboru Watykańskiego II oraz z trwającego w Kościele w Polsce roku duszpasterskiego, w którym podejmowane są m.in. działania wzmacniające struktury komunijne.

Refleksja nad podjętymi, głównie przed rozpoczęciem Soboru, pracami nad tekstem o „radzie parafialnej”, a także analiza wybranych tekstów nauczania soborowego pozwoliły sformułować kilka inspiracji dla ożywienia i owocniejszego działania PRD. Odniesienie wypowiedzi soborowych do PRD nie oznaczało ich instrumentalnego potraktowania. W tekstach tych bowiem można odnajdywać wskazania także dla wielu innych form, struktur i zastosowań. Z punktu widzenia PRD fragmenty te wnoszą trafne sugestie i impulsy dla właściwego rozumienia sposobów działania i obszarów aktywności PRD, wskazują na potrzebę większego dowartościowania roli świeckich w tej strukturze, wykorzystania ich wiedzy oraz rzeczywistego słuchania ich głosu.

IL CONCILIO VATICANO II E CONSIGLI PASTORALI PARROCCHIALI

S o m m a r i o

L'articolo riprende il tema dei consigli pastorali parrocchiali nel contesto dell'insegnamento del Concilio Vaticano II. La scelta del tema è stata suggerita dalle sfide derivanti dall'appello fatto nell'Anno della Fede perché siano ripresi ed approfonditi i documenti conciliari, nonché da un obiettivo che risulta dalla realizzazione del presente programma pastorale nella Chiesa in Polonia. Nonostante la mancanza nei testi conciliari di alcun diretto richiamo a questa struttura parrocchiale, sono stati presentati quelli brani dell'insegnamento, i quali

³⁸ NMI 45.

si può riferire ai consigli pastorali nelle parrocchie. Alla luce degli interventi esaminati si è cercato di offrire alcune ispirazioni per una migliore animazione di queste strutture di comunione nella Chiesa.

Słowa kluczowe: parafialne rady duszpasterskie, teologia parafii, katolicy świeccy, teologia świeckich, współpraca duszpasterska.

Key words: parish pastoral councils, theology of parish, secular Catholics, theology of lay people, pastoral cooperation.